

ZAŠTIĆENE PRIRODNE VREDNOSTI NA PROSTORU TURISTIČKE REGIJE ZAPADNA SRBIJA

Branko Radeljić¹, Slobodanka Stankov², Radomir Stojanović³

Apstrakt: Turistička regija Zapadna Srbija nalazi se u Jugozapadnom delu Republike Srbije, u pograničnom prostoru sa Republikom Srpskom i Crnom Gorom. Regiju čini 12 gradova i opština koji su prepoznali interes da se udružuju i zajednički nastupaju na turističkom tržištu. Formiranjem Turističke organizacije regije Zapadna Srbija, 2006. godine, na osnovu inicijative koju su pokrenule lokalne turističke organizacije (Grada Užica i opština Čajetina, Bajina Bašta, Ivanjica, Arilje, Požega, Kosjerić, Nova Varoš, Prijepolje i Priboj), stvoren je institucionalni okvir za pozicioniranje ove regije na domaćem i inostranom tržištu. Opština Sjenica je 2009. godine pristupila regiji, a opština Lučani 2018. godine. Grad Čačak je pristupio regiji 2019. godine, dok opština Priboj više nije član regije.

Regiju odlikuju prirodne vrednosti i atraktivnosti, pod nacionalnom i međunarodnom zaštitom, od značaja za razvoj turizma. Na ovako malom prostoru nalaze se Rezervat prirode "Golija-Studenica", Nacionalni park "Tara", Park prirode "Šargan-Mokra Gora" i "Zlatibor", Specijalni rezervat prirode "Uvac" i "Klisura reke Mileševke" i Predeli izuzetnih odlika "Kamena gora", "Ozren-Jadovnik", "Ovčarsko-kablarska klisura".

S obzirom da turizam predstavlja jednu od najperspektivnijih privrednih grana Zapadne Srbije, cilj rada je da ukaže ne samo na značaj zaštićenih prirodnih vrednosti za razvoj turizma, već i na stepen njihove zaštite.

Ključne reči: turistička regija, Zapadna Srbija, turistička organizacija, pograničan prostor, zaštita prirode, turizam

PROTECTED NATURAL VALUES IN THE TOURIST REGION OF WESTERN SERBIA

Abstract: The tourist region of Western Serbia is located in the Southwestern part of the Republic of Serbia, in the border area with the Republic of Srpska and Montenegro. The region consists of 12 cities and municipalities that have recognized the interest in joining forces and acting jointly on the tourist market. With the formation of the Tourist Organization of region of Western Serbia in 2006, based on the initiative launched by local tourist organizations (the City of Užice and the Municipalities of Čajetina, Bajina Bašta, Ivanjica, Arilje, Požega, Kosjerić, Nova Varoš, Prijepolje and Priboj), an institutional framework was created for positioning this region on the domestic and foreign markets. The municipality of Sjenica joined the region in 2009, and the municipality of Lucani in 2018. The City of Čačak joined

¹ Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Dositeja Obradovića 21, Novi Sad, branko.radeljic@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0009-0008-1343-551X>

² Akademija strukovnih studija Zapadna Srbija, Odsek Užice, Trg Svetog Save 34, Užice, slobodanka.stankov@vpts.edu.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9966-5245>

³ Akademija strukovnih studija Zapadna Srbija, Odsek Užice, Trg Svetog Save 34, Užice, radomir.stojanovic@vpts.edu.rs, ORCID <https://orcid.org/0009-0002-6471-1111>

the region in 2019, while the Municipality of Priboj is no longer a member of the region. The region is characterized by natural values and attractions, under national and international protection, of importance for the development of tourism. In such a small area, there are the Nature Reserve "Golija-Studenica", National Park "Tara", Nature Park "Šargan-Mokra Gora" and "Zlatibor", Special Nature Reserve "Uvac" and "Klisura Reke Mileševka" and Areas of exceptional features "Kamena gora", "Ozren-Jadovnik" and "Ovčarsko-Kablariska klisura". Given that tourism represents one of the most promising economic branches of Western Serbia, the aim of the paper is to point out not only the importance of protected natural values for the development of tourism, but also the degree of their protection.

Key words: tourist region, Western Serbia, tourist organization, border area, nature protection, tourism

UVOD

Turistička regija Zapadna Srbija nalazi se u Jugozapadnom delu Republike Srbije, u pograničnom prostoru sa Republikom Srpskom i Crnom Gorom. Regiju čini 12 gradova i opština koji su prepoznali interes da se udružuju i zajednički nastupaju na turističkom tržištu. Formiranjem Turističke organizacije regije Zapadna Srbija (RTO Zapadna Srbija), 2006. godine, stvoren je institucionalni okvir za pozicioniranje regije na domaćem i inostranom tržištu. Zakonom o turizmu definisano je da turističku organizaciju regije mogu osnovati dve ili više lokalnih samouprava (Грпна ајтопа, 2020). Osnivači RTO Zapadna Srbija su jedinica lokalne samouprave (JLS) sa teritorije Zlatiborskog i Moravičkog okruga (Grad Užice i opštine Čajetina, Bajina Bašta, Ivanjica, Arilje, Požega, Kosjerić, Nova Varoš, Prijepolje i Priboj), čije su lokalne turističke organizacije pokrenule inicijativu za formiranje regije. Regiji je 2009. godine pristupila opština Sjenica, 2018. godine opština Lučani, a 2019. godine Grad Čačak. Opština Priboj više nije član regije.

Formiranjem RTO Zapadna Srbija saradnja između destinacija u okviru regije je institucionalizovana odnosno, stvoren je institucionalni okvir za održivi razvoj i održivo poslovanje turističke privrede. Time su stvoreni uslovi za regionalni pristup upravljanja turističkom destinacijom ⁴, odnosno sagledavanje daljeg razvoja turizma na području regije i njenih članica (Стојановић & Станков, 2022). Osnovni princip funkcionisanja svake turističke regije, pa tako i one koja je predmet ovog rada, jeste ravnopravan tretman svih destinacija u njenom sastavu, očuvanje prepoznatljivosti i specifičnosti svake od njih, uvažavanje interesa javnog i privatnog sektora, usklađenost sa nacionalnim nivoom (sa aktivnostima NTO i turističkom politikom države).

ZASTUPLJENOST PRIRODNIH VREDNOSTI U PLANSKIM DOKUMENTIMA TURISTIČKE REGIJE ZAPADNA SRBIJA

Program razvoja turizma Turističke regije Zapadna Srbija 2020-2025. godine predstavlja osnovni strateški dokument kojim se definišu pravci razvoja turizma u cilju povećanja konkurentnosti regije kao turističke destinacije, kao i svake od brojnih pojedinačnih⁵ destinacija u regiji. Donošenjem Programa 2020. godine, pristupilo se planskom razvoju turizma na prostoru regije, a posebno u onim delovima regije koji se odlikuju prirodnim vrednostima pod zaštitom iz razloga što je Program više nego jasno potvrdio poseban značaj prirodnih vrednosti posmatrane regije.

⁴ Regionalni pristup upravljanja turističkom destinacijom podrazumeva partnerstvo kroz međusobno povezivanje i saradnju susednih destinacija u cilju unapređenja ponude, promovisanja i pozicioniranja destinacije na turističkom tržištu što je od izuzetne važnosti, jer regije koje uspeju da se pozicioniraju u svesti turista kao posećena područja sa raznovrsnom turističkom ponudom u prednosti su u odnosu na konkurenciju.

⁵ U destinacijama regionalnog ili klsterskog tipa, koje se sastoje iz više „mikrodestinacija različitog nivoa razvijenosti“, neophodno je uskladiti veliki broj „turističkih subjekata različitih interesa“, koji u njima posluju, kako bi se na tržištu plasirao jedinstven integrisani turistički proizvod (Popović, Rađen, Aleksić & Stankov, 2021).

Prirodne vrednosti su upravo glavni razlog dolaska turista u posmatrano područje. Prema istraživanjima sprovedenim 2017. i 2018. godine, od skoro 300 ispitanika, njih 86% je pozitivno odgovorilo da su prirodne atrakcije najčešći motiv posete posmatranoj regiji (svega 14% je dalo negativan odgovor). Ostali razlozi dolaska turista u regiju imaju neuporedivo manju zastupljenost (kulturno-istorijsko nasleđe 38%, sport i aktivan odmor 30%, gostoprimstvo 30%, gastronomska ponuda 25%...).

Prilikom ocenjivanja ispitanika o boravku u regiji, prirodne atrakcije imaju najbolji rezultat sa veoma visokom prosečnom ocenom (4,68 od maksimalnih 5) i ponovo su ispred gastronomske ponude (4,51), kulturno-istorijskog nasleđa (4,43), manifestacija (3,98), ponude izleta (4,1) i sl.

U više SWOT analiza rađenih za potrebe Programa, prirodne vrednosti su uvek prikazane kao snaga (Strengths), ali se spominju i na strani pretnji (Threats) u smislu moguće "devastacije prostora i nedostatka svesti o značaju održivog razvoja", "negativnog uticaja na zaštitu životne sredine", "divlje gradnje" i slične oblike ugrožavanja prirode (Грпна ауроа, 2020).

Prioritetni turistički proizvodi regije su definisani Programom razvoja i takođe se uglavnom baziraju na prirodnim resursima ili na kombinaciji prirodnog i antropogenog nasleđa (planinski turizam, ruralni turizam, eko turizam, velnes i spa). Treba naglasiti da je važnost prirodnih sadržaja uočena i u planskim dokumentima nižih teritorijalnih jedinica u sastavu turističke regije. Naime, svaka JLS koja je deo posmatrane regije ima svoj Program razvoja turizma sa akcionim planom (za određeni vremenski period) u kojima su uočeni prirodni potencijali za dalji rast i razvoj turizma.

ZAŠTITA PRIRODNIH VREDNOSTI

Prema Zakonu o zaštiti prirode ("Sl. glasnik RS", br. 71/2021) „prirodne vrednosti su delovi prirode koji zaslužuju posebnu zaštitu zbog svoje osetljivosti, ugroženosti ili retkosti, radi očuvanja biološke, geološke i morfološke i predeone raznovrsnosti, prirodnih procesa i ekosistemskih usluga ili radi naučnog, kulturnog, obrazovnog, zdravstveno-rekreativnog i drugog javnog interesa". Prirodne vrednosti i atraktivnosti, nacionalnog i međunarodnog karaktera zaštite, od značaja za razvoj turizma regije, predstavljene su sledećim kategorijama zaštićenih područja: rezervat biosfere, nacionalni park, park prirode, specijalni rezervat prirode i predeo izuzetnih odlika. Na prostoru regije, koja se prostire na površini od 8.422 km², se nalaze Rezervat biosfere "Golija-Studenica", Nacionalni park (NP) "Tara", Park prirode (PP) "Šargan-Mokra Gora" i "Zlatibor", Specijalni rezervat prirode (SRP) "Uvac" i "Klisura reke Mileševke" i Predeli izuzetnih odlika (PIO) "Kamena gora", "Ozren-Jadovnik" i "Ovčarsko-kablarska klisura" (Tabela 1).

Tabela 1. Zaštićene prirodne vrednosti u Turističkoj regiji Zapadna Srbija

kategorija zaštićenog područja	naziv zaštićenog područja	mikrodestinacija kojoj pripada zaštićeno područje
rezervati biosfere	"Golija-Studenica"	Grad Kraljevo, Grad Novi Pazar; opštine Ivanjica, Raška i Sjenica
nacionalni park	"Tara"	opština Bajina Bašta
park prirode	"Šargan-Mokra Gora"	Grad Užice; opštine Čajetina i Bajina Bašta
	"Zlatibor"	Grad Užice; opštine Čajetina, Nova Varoš i Priboj
	"Golija"	Grad Kraljevo, Grad Novi Pazar; opštine Ivanjica, Raška i Sjenica

Zaštićene prirodne vrednosti na prostoru turističke regije Zapadna Srbija

specijalni rezervat prirode	"Uvac"	opštine Nova Varoš i Sjenica
	"Klisura reke Mileševke"	opština Prijepolje
predeo izuzetnih odlika	"Kamena gora"	opština Prijepolje
	"Ozren-Jadovnik"	opština Prijepolje
	"Ovčarsko-kablarska klisura"	Grad Čačak i opština Lučani

Izvor: Sopstvena izrada autora prema raspoloživim podacima, 2024.

Od istaknutih prirodnih vrednosti, pod međunarodnom zaštitom, u okviru UNESCO programa MaB (Man and Biosphere) zaštićen je Rezervat biosfere⁶ "Golija-Studenica". Ostale prirodne vrednosti su pod nacionalnom zaštitom prve ili druge kategorije. Prvoj kategoriji zaštite⁷ pripada NP "Tara", PP "Golija", "Zlatibor" i "Šargan-Mokra Gora", zatim SRP "Uvac" i "Klisura reke Mileševke", kao i PIO "Ozren-Jadovnik" i "Ovčarsko-kablarska klisura", dok PIO "Kamena gora" pripada drugoj kategoriji zaštite⁸.

Tabela 2. Režimi zaštite prirodnih vrednosti u Turističkoj regiji Zapadna Srbija

naziv zaštićenog područja	režimi zaštite	početak zaštite
"Golija-Studenica"	I, II i III	2001. godina
"Tara"	I, II i III	1981. godina
"Šargan-Mokra Gora"	I, II i III	2004. godina
"Zlatibor"	I, II i III	2017. godina
"Golija"	I, II i III	2001. godina
"Uvac"	II	1971. godina
"Klisura reke Mileševke"	I, II i III	1976. godina
"Kamena gora"	II i III	2014. godina
"Ozren-Jadovnik"	II i III	2014. godina
"Ovčarsko-kablarska klisura"	II i III	2000. godina

Izvor: Sopstvena izrada autora prema raspoloživim podacima, 2024.

Očuvanje prirodnih vrednosti, koje se nalaze na prostoru Turističke regije Zapadna Srbija, predstavlja najvažniji kriterijum pri koncipiranju namene prostora, što podrazumeva da će se zaštićena područja u daljim postupcima zaštite štititi i razvijati u skladu sa propisanim režimima korišćenja prostora. Ustanovljene režime zaštite⁹, za svaki od zaštićenih prirodnih vrednosti u regiji, definisao je Zavod za zaštitu prirode Srbije, a u skladu sa važećim

⁶ Rezrvati biosfere su međunarodno prepoznata zaštićena područja koja su izuzetna, kako u prirodnom tako i u kulturnom pogledu, sa očuvanom prirodom, bogatom kulturom i tradicionalnim načinom života lokalnog stanovništva.

⁷ Prvoj kategoriji nacionalne zaštite pripadaju zaštićena područja međunarodnog, nacionalnog odnosno, izuzetnog značaja.

⁸ Drugoj kategoriji nacionalne zaštite pripadaju zaštićena područja regionalnog odnosno, velikog značaja.

⁹ Režim zaštite predstavlja skup mera i uslova kojima se određuje način i stepen zaštite, korišćenja, uređenja i unapređenja zaštićenog prirodnog dobra.

Zakonom o zaštiti životne sredine ("Sl. glasnik RS", br. 95/2018) i Aktima o zaštiti (Завод за заштиту природе Србије (ЗЗПС)).

Zakon o zaštiti prirode ("Sl. glasnik RS", br. 71/2021) precizno definiše radnje koje se mogu preduzimati u svakom od režima zaštite. Režim zaštite I stepena podrazumeva strogu zaštitu i sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa izvornim ili malo izmenjenim ekosistemima izuzetnog naučnog i praktičnog značaja, kojom se omogućavaju procesi prirodne sukcesije i očuvanje staništa i životnih zajednica u uslovima divljine. Režim zaštite II stepena odnosi se na aktivnu zaštitu i sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim ekosistemima velikog naučnog i praktičnog značaja i posebno vrednim predelima i objektima geonasleđa. U III stepenu zaštite mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja, razvoj sela i unapređenje seoskih domaćinstava, uređenje objekata kulturno-istorijskog nasleđa i tradicionalnog graditeljstva, očuvanje tradicionalnih delatnosti lokalnog stanovništva, selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa i prostora uz potrebnu infrastrukturu i drugu izgradnju (Zakon o zaštiti prirode).

Prema prostornom planu Republike Srbije, zaštićene prirodne vrednosti koje se nalaze na prostoru Turističke regije Zapadna Srbija, pripadaju turističkom klasteru Zapadna Srbija odnosno, primarnim turističkim destinacijama sa celogodišnjom ponudom (Golija) i destinacijama sa letnjom ponudom uz učešće zimske ponude (Tara, Zlatibor, Mokra Gora, Zlatar, Pešter) (Просторни план РС (ППРС)). Prostor regije je prema Regionalnom prostornom planu za područje Zlatiborskog i Moravičkog upravnog okruga opredeljeno za razvoj turizma, koji će predstavljati osnov razvoja ovog prostora i zasnivaće se na celogodišnjoj turističkoj ponudi, što će usloviti razvoj komplementarnih delatnosti.

Zaštita prirodnih vrednosti, kao jedan od ciljeva za ostvarivanje polaznih osnova zaštite i razvoja zaštićenog prostora, podrazumeva stvaranje uslova za održivi razvoj i stavljanje ovih vrednosti u funkciju ekonomskog razvoja područja. U skladu sa tim, planski razvoj održivog turizma na prostoru regije usklađen je prema standardima EU uz povećanje konkurentnosti turističke ponude razvojem više vidova turizma. Konceptija turističkog razvoja počiva na očuvanju životne sredine, tj. na zaštiti raspoloživih prirodnih resursa za buduće generacije (Marković, 2015).

Zaštita prirodnih vrednosti je u direktnoj vezi sa unapređenjem turističke ponude odnosno jačanjem konkurentne pozicije jedne destinacije. Savremeni turisti su ekološki svesni i preferiraju područja sa očuvanom prirodom (predhodno se dobro informišu o stepenu očuvanosti prostora). Nacionalni parkovi (NP) i specijalni rezervati prirode (SRP) postaju sve traženiji pod uslovom da su svoju ponudu prilagodili turistima. Na nivou destinacija takođe su приметni pozitivni pomaci. Sve više se insistira na optimalnom turističkom prometu (ne što veći broj dolazaka i noćenja turista već onaj obim koji je u skladu sa nosećim kapacitetima destinacije).

RAZVOJ TURIZMA

Istaknute prirodne vrednosti, zajedno sa antropogenim nasleđem, predstavljaju dobru osnovu za kreiranje atraktivne ponude Turističke regija Zapadna Srbija. Međutim, da bi se turizam planski razvijao u skladu sa konceptom održivog razvoja potrebno je „pomiriti” dva različita interesa. Prvi se odnosi na turističku valorizaciju, odnosno komercijalizaciju prirodnih i antropogenih sadržaja, a drugi na njihovu zaštitu.

Nekontrolisani i neplanski razvoj turizma ima negativne posledice na prostor i stanje životne sredine. Prvenstveno se misli se na banalizaciju prostora, pritisak na postojeću infrastrukturu, oštećenja spomeničkog nasleđa, zagađenje vode, vazduha i tla, prekomernu buku, ugrožavanje biljnog i životinjskog sveta, smanjivanje poljoprivrednog, obradivog i

šumskog zemljišta (Stojanović & Stančkov, 2022). Pomenuti negativni prostorno-ekološki aspekti turizma su prisutni kako u svetu (u većoj ili manjoj meri, u različitim oblicima), tako i u našoj zemlji računajući i Turističku regiju Zapadna Srbija. Zbog toga je od izuzetne važnosti da na nivou svake turističke regije postoji svest o dugoročnom očuvanju prirodnih i antropogenih vrednosti.

Iz tog razloga, kao jedan od prioriteta razvoja održivog turizma u regiji je ekoturizam, koji kao relativno nov savremeni oblik turizma, predstavlja potkomponentu održivog oblika turizma. Reč je o vrsti turizma koji se zasniva na prirodi i prirodnim resursima (*nature-based tourism*), a koji uključuje kao ruralne tako i kulturne elemente prostora (Stankov, Stojanović & Radelić, 2024).

Resursna baza za razvoj ovog vida turizma svakako postoji. Prirodne atrakтивности i zaštićena prirodna dobra su osnov razvoja ekoturističkih kretanja, kao i adekvatna turistička infrastruktura sa mnoštvom dodatnih sadržaja za ljubitelje aktivnog odmora¹⁰. Upravljači zaštićenih prirodnih dobara u saradnji sa ostalim turističkim subjektima u velikoj meri uspevaju da se na adekvatan način staraju o zaštiti životne sredine i servisiranju posetilaca. Međutim, da bi se Turistička regija Zapadna Srbija na tržištu pozicionirala kao ekodestinicija¹¹ neophodna je edukacija kadrova i lokalnog stanovništva, ali i dobra promocija.

Pored planiranja i razvoja održivog turizma na prostoru regije, PPRS 2025-2031. predviđa i prekogranični razvoj turizma u okviru postojećih evroregiona (Drina-Sava i Drina-Tara). Evroregionalni razvoj turizma, posebno u okviru prostornog obuhvata prekograničnog evroregiona Drina-Tara, ima za cilj zaštitu prirode kao baze za održivi integralni privredni razvoj, odnosno oživljavanje i revitalizacija ruralnih predela (Marković, 2020). Neki od projekata prekogranične saradnje koji ukazuju na značaj održivog turizma su: Via Dinarica: Zelena staza iznad granica, Eko turizam u prekograničnom području Srbije-BiH – Posmatranje ptica preko granice, Novi lokaliteti za boravak na otvorenom u svrhu unapređenja kvaliteta turističkog proizvoda – Open Air Everywhere, Razvijanje ruralnog turizma kao osnove za budući održivi razvoj prekograničnog područja Srbije i Bosne i Hercegovine i dr. (CBC Serbia – Bosnia and Herzegovina).

ZAKLJUČAK

Na osnovu iznetog može se zaključiti da su prirodne vrednosti ključan elemenat ponude Turističke regije Zapadna Srbija. Brojne i raznovrsne vrednosti, koje podležu različitim režimima zaštite, su prepoznate u planskim dokumentima (Programima razvoja turizma) na nivou regije kao i svih gradova i opština u njenom sastavu, kao i od strane domaćih i stranih turista, koji u sve većem broju dolaze u regiju i koriste sadržaje i usluge kreirane na osnovu prirodnog nasleđa.

Dalji razvoj turizma u posmatranoj regiji umogome će zavisi od toga kakav je odnos prema prirodnom nasleđu. Prvenstveno se misli na odnos nosilaca turističke ponude, javnog sektora (JLS, TO, turistička inspekcija), ali i samih turista čije ponašanje nije uvek u funkciji

¹⁰ U lake (soft) aktivnosti spadaju pešačenje, biciklizam, plovdba rekom, jahanje, lov, ribolov, vožnja 4x4, aktivnosti u prirodi (kampovanje, posmatranje ptica, leptira, kitova, delfina, gorila, kornjača, branje lekovitog bilja, divljeg voća i povrća i dr.), izleti na plaži, foto-safari, obrazovne posete lokalnim muzejima, zoološkim vrtovima, farmama leptira i sl. Teške (hard) aktivnosti odnose se na planinarenje, planinski biciklizam, proučavanje kanjona, proučavanje pećina, ronjenje, paraglajding, rafting, slobodno penjanje, jeep safari, vožnja kanuom i kajakom.

¹¹ Ekodestinicije su zaštićeni prostori, tj. prirodna dobra ili predeli očuvanih prirodnih karakteristika i bogate bioraznovrsnosti, koji takođe mogu obuhvatati i relativno izmenjene ruralne, i pojedine urbane sredine [6]. Formiranje ekodestinicija i planiranje razvoja turizma u njima u nadležnosti je države. Upravljanje ekodestinicijama ima za cilj ostvarivanje koristi od ekotuzma za određeno područje i lokalnu zajednicu.

očuvanja prirode. Narušavanje prirode je prisutno i u Turističkoj regiji Zapadna Srbija, posebno na Zlatiboru, a u zadnje vreme i na Tari i Zlataru. Postojeće negativne pojave treba da budu opomena kako ne bi trebalo da se postupa u narednom periodu. Potezi pojedinaca (nesavesnih investitora i sl.) mogu da donesu korist samo malom broju subjekata i to na kratak rok ali i dugoročne posledice po prirodno okruženje i prostor. Mere zaštite prirodnih vrednosti i poštovanje režima korišćenja prostora treba posmatrati kao jedan od najvažnijih elemenata za očuvanje konkurentске prednosti Turističke regije Zapadna Srbija kao prostora sa očuvanom prirodom.

LITERATURA

Група аутора (2020). Програм развоја туризма туристичке регије Западна Србија 2020-2025. Ужице: Туристичка организација регије Западна Србија.

Завод за заштиту природе Србије (ЗЗПС). (03. јул 2024). Заштита природе – Заштићена подручја. Преузето 03. јула 2024, са <https://zzps.rs/zastita-prirode/zasticena-podrucja/>

Закон о заштити природе, "Сл. гласник РС", бр. 71/2021. Београд: Службени гласник.

Закон о заштити животне средине, "Сл. гласник РС", бр. 95/2018. Београд: Службени гласник.

Marković, S. (2015). Заштита животне средине и развој туризма у просторним плановима посебне намене (primer PPPN NP „Тара“). У: Filipović, D. (ured.). (2015). Зборник радова младих истраживача „Планска и нормативна заштита простора и животне средине“ (стр. 231-238). Београд: Универзитет у Београду, Географски факултет.

Марковић, С. (2020). Туризам као фактор просторне интеграције и социоекономског развоја доњег Подриња (докторска дисертација). Београд: Универзитет у Београду, Географски факултет.

Popović, M., Rađen, M., Aleksić, K., Stankov, S. (2021). Value chain in tourism. У: Diković, Lj. (ured.). (2021). 12th International Conference „Science and Higher Education in Function of Sustainable Development“ (chapter 5-26, стр. 1-7). Ужице: Western Serbia Academy of Applied Studies, Užice Department, Business and Technical College of Vocational Studies.

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. (03. јул 2024). Просторни план Републике Србије 2021-2035 (ППРС). Преузето 03. јула 2024, са <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

Stankov, S., Stojanović, R. & Radeljić, B. (2024). Animation in ecotourism. У: Savić, B. (ured.). (2024). 1st International Multidisciplinary Conference "Challenges of Contemporary Higher Education" - CCHE 2024 (Vol. 4, pp. 648-653). Београд: Conference of Academies for Applied Studies in Serbia (CAASS), University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Contemporary Arts, Belgrade.

Стојановић, Р. & Станков С. (2022). Увод у туризам. Ужице: Академија струковних студија Западна Србија, Одсек Ужице.

Cross-Border Cooperation Serbia – Bosnia and Herzegovina. (05. јул 2024). Бaza пројеката. Преузето 05. јула 2024, са <https://srb-bih.org/sr/serbian-baza-projekata/>